

REMISSVAR

2023-12-12

Dnr: BO 2023–0276

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se

Betänkandet Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2 (SOU 2023:60)

(dnr Ju2023/02265)

Inledning och avgränsning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter.

Utredningen om preventiva tvångsmedel konstaterar att viss slags grov brottslighet ökat i omfattning och komplexitet, och att de brottsbekämpande myndigheterna står inför stora svårigheter. Enligt utredningen utgör utvecklingen ett hot mot grundläggande samhällsintressen och myndigheterna behöver därför få effektivare verktyg som kan stärka deras förutsättningar att förhindra allvarliga brott, bland annat genom utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel. Utredningen bedömer att förslagen om ytterligare användning av tvångsmedel är proportionerliga då de begränsas utifrån avvägningar om behov, nytta och integritet samt omgärdas av kvalifikationskrav och rättssäkerhetsgarantier.

Barnombudsmannen delar oron över brottsutvecklingen i samhället, men tar inte ställning till utredningens bedömningar i fråga om behovet och den förväntade effektiviteten av de förslagna åtgärderna. Inte heller tar myndigheten ställning till de enskilda förslagen som sådana. När det gäller frågan om proportionaliteten och utredningens överväganden för att begränsa intrånget i enskildas integritet, i förhållande till lagförslagen som sådana och i förhållande till enskilda beslut, har Barnombudsmannen emellertid följande synpunkter.

Barnombudsmannens synpunkter

Användning av tvångsmedel innebär alltid ett integritetsintrång för dem som berörs av åtgärderna. För att vara acceptabla krävs att tvångsmedlen anses nödvändiga och proportionerliga i förhållande till den förväntade effekten. Barn kan påverkas av beslut om tvångsmedel både när ett beslut riktas direkt mot barnet och när beslutet riktas mot någon annan, exempelvis vid husrannsakan i en bostad eller avlyssning av ett samtal. I sammanhanget aktualiseras bland annat barns rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv och mot godtyckliga ingripanden i sitt hem (artikel 16 i barnkonventionen).

I betänkandet redogör utredningen kortfattat för vissa artiklar i barnkonventionen samt konstaterar att barn kan drabbas av tvångsmedelsanvändning inte bara när åtgärder riktats direkt mot dem. Utredningen slår fast att förslagen inte innebär några andra konsekvenser för barns rättigheter enligt barnkonventionen än de som aktualiseras vid användningen av motsvarande tvångsmedel i andra sammanhang. Enligt Barnombudsmannen är det förhållandet dock inte av någon avgörande betydelse. Förslagen innebär en utökning av möjligheterna att använda tvångsmedel, och medför då onekligen även ökade risker för att barns rättigheter påverkas negativt. Barnombudsmannens uppfattning är att detta är något som måste analyseras och värderas särskilt i förhållande till de nya förslagen.

Vidare kan konstateras att utredningen framhåller att det vid användning av tvångsmedel på ett sätt som särskilt påverkar barn finns anledning att vara återhållsam, och att vid varje beslut om tvångsmedel ska också barnets bästa beaktas. Det är bra, men någon beskrivning av vad dessa avvägningar bör innefatta eller någon vägledning åt tillämparen lämnas inte. Barnombudsmannen anser att också det är en brist.

Enligt Barnombudsmannen är utredarens analys av förslagets konsekvenser för barns rättigheter sålunda alltför ytlig. Det saknas resonemang om vad åtgärderna mer konkret skulle innebära för barn, hur negativa följder kan undvikas eller kompenseras för, liksom hur olika omständigheter har värderats i förhållande till barnets bästa (artikel 3 i barnkonventionen). Att överväganden och förslag innehåller tydliga kopplingar till barnkonventionen och dess artiklar är en viktig del av genomförandet av barnkonventionen¹. FN:s barnrättskommitté har också, genom sina senaste rekommendationer till Sverige, bland annat uppmanat staten att säkerställa att barnkonsekvensanalyser är en integrerad del av utredningar som föregår ny lagstiftning och att principen om barnets bästa konsekvent tillämpas i lagstiftningsrelaterade förfaranden.²

Slutligen vill Barnombudsmannen tillägga att de långsiktiga konsekvenserna av utredningens förslag framstår som ovissa, särskilt eftersom de inte kan betraktas endast fristående. På senare tid har en rad lagändringar med potentiellt stor påverkan på enskildas, inklusive barns, integritet genomförts – eller är på väg att genomföras – och den sammantagna betydelsen av dessa synes svår att överskåda.

Föredragande i ärendet har varit juristen Magdalena Wikstrand Danelius. I den slutliga handläggningen har även biträdande avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman

¹ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, s. 74 och 95

² CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 6(b) och 18(a)